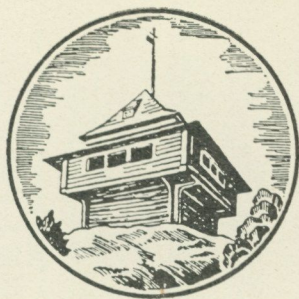

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1948**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS

OCH SKANSENS ÅRSBOK

1948

Redaktion:

ANDREAS LINDBLOM · GÖSTA BERG · ERIK ANDRÉN

Redaktör: Erik Andrén

Omslagsbilden visar en interiör av det gamla boktryckeriet på Skansen, där stundom sentida yrkesmän arbeta i gamla dräkter. Skansens många verkstadsmiljöer ha varit särskilt aktuella under det gångna året, då jämnt ett sekel förflutit sedan skråväsendet avskaffades och näringsfriheten infördes och då en rad hantverksföreningar landet runt kunnat fira sitt hundraårsjubileum.

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1948

Djuptrycksplanser från Nordisk Rotogravyr

FOLKUNIVERSITETSKURSEN VID NORDISKA MUSEET 1947

KULTURMINNESVÅRDEN I DET MODERNA SAMHÄLLET

När Nordiska museet på försommaren 1947 inbjöd till en folkuniversitetskurs i Stockholm under dagarna 22—27 juli, skedde detta som fortsättning på en god tradition sedan 1920-talet. Folkuniversitetsföreningens möjlighet att ställa medel till förfogande för olika institutioner för att anordna kortare eller längre utbildningskurser på ett för dem önskvärt sätt, hör onekligen till de friaste och mest sympatiska dragen i vår folkbildning.

Nordiska museet tog 1929 aktiv del i de stora sommarkurserna, som då anordnades i Stockholm. Dessa kurser berörde åtskilliga andra ämnen, såsom naturvetenskap och socialkunskap m. m., vilka ligga utanför museets arbetsområde, men Nordiska museets roll vid kursens tillblivelse och genomförande markerades bl. a. därav, att den högtidliga inledningen ägde rum i museets hall. Bland föreläsarna märktes förutom styresmannen, professor Andreas Lindblom, intendenterna Alarik Behm och Sigurd Erixon, amanuensen Ernst Klein och intendenten Sigurd Wallin.

När en liknande sommarkurs anordnades av Folkuniversitetsföreningen år 1931, bar denna titeln "Praktisk hembygds-kunskap", vilket underströk dess inriktning på arbetsuppgifter, som mycket nära berörde Nordiska museet. Kursen omfattade natur, förhistoria och kulturhistoria. Bland föreläsarna vid denna kurs återfinna vi dåvarande amanuensen Gösta Berg, intendenten Sigurd Erixon, professor Nils Lithberg samt amanuenserna Gösta Selling och Sigfrid Svensson.

Redan sommaren 1932 arrangerades en ny kurs i "Praktisk hembygds-kunskap", uppdelad i tvenne avdelningar, av vilka den ena under professor Lennart von Posts ledning behandlade "Sveriges naturgeografi", medan den andra under ledning av museilektor Ernst Klein ägnade sig åt "Svensk folklivskunskap". Föreläsarna från museet voro desamma som vid 1931 års kurs.

Nästa Folkuniversitetskurs, som anordnats i samarbete med Nordiska museet, ägde rum 1938 och bar titeln "Folklivsforskning och hembygds-kunskap". Såsom kursledare fungerade museilektor Gunnar Granberg. Undervisningen bedrevs delvis i fyra sektioner, vilka leddes av amanuenserna Erik Andrén och Brynolf Hellner, andre intendenten Albert Nilsson samt museilektor Granberg. Som föreläsare framträdde dessutom professor Andreas Lindblom, professor Sigurd Erixon, intendenten Gösta Berg, amanuenserna Marshall Lagerquist och Ola Bannbers samt intendenten Sigfrid Svensson.

Sommaren 1941 anordnades ånyo en folkuniversitetskurs vid Nordiska museet, till vilken intendenten Sigfrid Svensson ursprungligen uppgjort planen. Kursen, som genomfördes i samarbete med Samfundet för hembygdsvård och Sveriges allmänna Folkskollärareförening, bar titeln "Svensk tradition i bygge, bo och landskap". Som kursledare fungerade intendenten Ernst Manker.

Den första kursen efter kriget, som på olika sätt försvårat denna verksamhet, ägde rum vid Nordiska museet den 22—27 juli 1947. Avsikten var ursprungligen att kursen, som planerades i samarbete med Samfundet för hembygdsvård, skulle förläggas till Sigtuna under juni månad. Antalet anmälningar blev emellertid för ringa, varför dispositionerna fingo ändras, vilket medförde att kursen i stället såsom under tidigare år förlades till Nordiska museet. Trots den korta anmälningstid, som blev följderna härav, samlade kursen om "Kulturminnesvården i det moderna samhället" omkring 180 deltagare och blev därigenom den största folkuniversitetskurs, som hittills anordnats vid museet. Ett nästan lika stort antal anmälningar

måste dessutom avböjas, enär tillräckliga lokaler icke kunde uppbibras.

Deltagarna vid denna kurs representerade huvudsakligen tre kategorier, nämligen museets egna medarbetare i bygderna, Riksantikvarieämbetets ombud samt representeranter för de lokala hembygdsföreningarna.

En mycket viktig del av Nordiska museets verksamhet beror av de till några hundratal uppgående s. k. orstmeddelarna, vilka utföra olika undersökningar, främst med utgångspunkt från de frågelistor som tillställas dem. I detta sammanhang kan nämnas de "Meddelanden från Etnologiska undersökningen", som sedan ett 10-tal år varit en förbindelselänk mellan museet och de talrika bygdemeddelarna. Man har emellertid alltid eftersträvat att uppnå även personlig kontakt mellan museets tjänstemän och dessa frivilliga medarbetare. Att mer än ett 50-tal bygdemedarbetare hade tillfälle att delta i folkuniversitetskursen, var därför mycket värdefullt och glädjande.

Även Riksantikvarieämbetet har ett mycket viktigt stöd av sina ombud, vilka — så långt deras krafter sträcka sig — ha uppmärksamheten riktad på gamla och nya fornminnesplatser i bygden och dessutom tjäna som ett slags "första hjälp" vid fornfynd etc. Det är givet att såväl Riksantikvarieämbetet som Nordiska museet ha det största intresse av att dessa ombud, som frivilligt åtagit sig sin kvalificerade uppgift, erhålla så goda kunskaper som möjligt om arbetsuppgifterna i fältet.

Inom de hundratala hembygdsföreningarna, som nu äro verksamma i vårt land, återfinnes vidare ett stort antal människor, som utföra ett oegennyttigt arbete med att utforska hemtraktens historia eller att vårda de gårdar och samlingar, som man åtagit sig att bevara som minnesmärken för framtiden. De centrala institutionerna uppvaktas ideligen med allehanda förfrågningar från hembygdsföreningarnas sida, och det är med glädje som man försöker lämna råd och anvisningar av olika slag. Det var därför mycket värdefullt att ett stort antal hembygdsföreningar hade sändt representeranter till denna folkuniversitetskurs.

Kursdeltagarna representerade verkligen i mycket hög grad hela landet och hela folket. Här återfanns folk från Gällivare och Boden i norr till Arlöv och Höör i söder, från Rone och Tingstäde i öster till Charlottenberg och Värmskog i väster. Godsägare och mjölkerskor, rektorer och skolvaktmästare, disponenter och metallarbetare bänkade sig sida vid sida och trivdes hjärtligt tillsammans under samkväm och utflykter. Även de mest olika åldrar voro företrädde. Här mötte mer än 80-åriga bönder och hantverkare arbetare i 20-årsåldern.

Kursen inleddes i Nordiska museets hall den 22 juli, varvid Folkuniversitetsföreningens ordförande, professor Sven Tunberg, hälsade kursdeltagarna välkomna. Omedelbart därefter vidtog en föreläsning av Nordiska museets styresman, professor Andreas Lindblom, om "Svenskt och främmande i vår byggnadskonst".

För att kunna stå ut med dagens fortsatta strapatser bjöds kursdeltagarna på ett väldigt kafferep framför Gustav Vasa-statyn i den stora hallen. Knappt hade påtären svalts, förrän en rad av stora omnibussar rullade fram till stora trappan och förde skarorna ut till Tyresö slott, där man steg ur på kyrkbacken. Här vidtog en vandring i skog och mark, förbi rester av gamla industrianläggningar och idylliska insjöstränder, där prins Eugen för ett halvsekel sedan funnit några av sina mest bekanta motiv. Som ciceron under vandringen fungerade professor Lindblom.

Under tiden dukades det till festmåltid i slottets övervåning, där Nordiska museet bjöd deltagarna på middag. Kaffet dracks i den varma sommarkvällen ute på gårdsplanen, där professor Lindblom berättade om slottets historia, varpå man i grupper vandrade genom salarna.

Nästa morgon möttes deltagarna vid Klara strand för att färdas med ångbåt genom Mälaren till Björkö, där förste antikvarien Karl Alfred Gustawson stod på bryggan och tog emot. Solen brände med nästan tropisk hetta över det gamla Birka, då skarorna vandrade fram över ön. De flesta av kursdeltagarna hade aldrig tidigare haft tillfälle att besöka Birka.

Kursdeltagarna på Björkö brygga för återfärd till Stockholm.

Under arbetet i sina hemtrakter med dess mindre uppseendeväckande rösen eller monument hade Birka för många kommit att framstå som en sevärdhet av oöverträffad art. Och det är säkerligen ingen överdrift att påstå, att många kände besöket där som en för dem enastående upplevelse.

Här fick åhörarna även mycket nyttiga lektioner av antikvarien Gustawson om hur fornminnesplatsernas vegetation skall skötas. Man vill gärna hoppas att just dessa demonstrationer skola utgöra inledningen till omfattande röjnings- och förbättringsarbeten vid våra fornminnesplatser runt om i landet.

Då alla hunnit bli både hungriga och trötta i hettan, leddes stegen till en skuggig strand, där Riksantikvarieämbetet bjöd på en förträfflig "paketlunch" med härliga smörgåsar, fläskkotlett och färsk potatis.

Torsdagen den 24 juli hälsades kursdeltagarna välkomna till Statens Historiska museum av riksantikvarien Martin Ols-son, varpå man anträdde en rundvandring i museets omfattande samlingar. Som ciceroner fungerade förste antikvarien Mårten Stenberger, förste antikvarien Nils Ludvig Rasmusson, amanu-ensen Dagmar Selling och antikvarien Sverker Jansson.

Efter lunch föreläste antikvarien Sverker Jansson om "Fornminnesinventeringen i Sverige" och antikvarien Per Olof Westlund om "Aktuella byggnadsminnesfrågor".

På aftonen samlades man i börssalen, där stadsantikvarien Gösta Selling lämnade en kort orientering om Gamla stan, dess historia i äldre tid och dess problem som vårt lands kanske största och främsta kulturminnesmärke. Härefter vidtog en rundvandring i Gamla stan, varvid förutom Selling även docenten Olof Byström och antikvarien Hans Hansson fungerade som ciceroner. Att deltagarnas intresse var överväldigande framgick av att vissa grupper fortsatte sina studier i tre timmars tid, då mörkret till slut gjorde det omöjligt att fortsätta.

Fredagen den 25 juli samlades man på Skansen, där en del av gårdsanläggningarna studerades särskilt ingående under ledning av intendenterna Erik Andrén, Gösta von Schoultz, Mats Rehnberg samt amanuensen Elisabeth Strömberg. På

Moragården demonstrerade därefter intendenten Andrén skötsel av äldre trähus, några av de frågor som särskilt gälla flyttning av äldre byggnader samt vård av hembydsgårdar.

Då man på eftermiddagen fyllde Nordiska museets föreläsningssal, framträdde förste intendenten Gösta Berg med en föreläsning om "Nordiska museets undersökningar", varjämte intendenten Brynolf Hellner skildrade "Metoder, syften och resultat vid Nordiska museets herrgårds- och stadsundersökningar".

På aftonen hade deltagarna anordnat en trevlig samvaro på Solliden. Här bjöds på allsång och solosång, uppläsning av lyrik och berättelser på dialekt, allmänbildningstävling och mycket annat. Därefter samlades deltagarna vid Artur Hazelius grav på Skansen, där en blomstergård nedlades. Dagen avslutades med en liturgisk gudstjänst i Seglora kyrka.

Lördagen den 26 juli inleddes dagen med en föreläsning av intendenten Mats Rehnberg över ämnet "Traditionsforskningens möjligheter". Därefter skedde demonstrationer av Nordiska museets samlingar, varvid intendenterna Eskeröd, Hellner och von Schoultz samt amanuensen Strömberg tjänstgjorde som ciceroner. Under eftermiddagen föreläste intendenten Gösta von Schoultz om "Arkivaliska källor för bygdeforskningen" och bibliotekarien Sam Owen Jansson om "Böcker och bibliotek vid bygdeforskningen".

Söndagen den 27 juli föreläste fil. dr Manne Eriksson om "En blick på de svenska folkmålen". Och som avslutning på kursen talade studierektor Sigfrid Leander om "Bygden — en nyupptäckt värld".

Samtliga föreläsningar hade till syfte att meddela så mycket upplysning som möjligt ur den synpunkt som kursdeltagarna företrädde. Deras skiftande intressen och arbetsuppgifter bidro givetvis till att intresset blev växlande för de olika ämnen. I samband med föreläsningarna riktades vanligen en del frågor till föredragshållaren. Då denna form av direkta upplysningar visade sig begagnas särskilt mycket, anordnades lördagen den 26 juli ett par särskilda frågetimmar, varvid repre-

sentanter för olika forskningsgrenar inför den församlade kursen fingo belysa skilda spørsmål, som väcktes av kursdeltagarna.

Talrika vittnesbörd från deltagarna understryka att denna folkuniversitetskurs på olika sätt blivit ännu mera givande än vederbörande tänkt sig på förhand. Detta utesluter emellertid icke att det kan finnas deltagare som gärna önskat ett eller annat annorlunda ordnat. De synpunkter som deltagarna framförde såväl rörande kursen som andra arbetsuppgifter ha visat sig så riktiga och värdefulla, att arbetet vid de centrala institutionerna haft anledning att notera förslagen. Särskilt för Nordiska museet, som ända sedan institutionens tillkomst för 75 år sedan byggt en mycket stor del av sin verksamhet på intimt samarbete med människor ur alla kategorier och i alla delar av landet, har denna folkuniversitetskurs varit till glädje och gagn.

M. R—g.